

Týždeň

2009

- **Tomáš Janovic:** *Dějů vu* (1, s. 13, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Už sa vôbec nehanbia,
že sa vôbec nehanbia.
- **František Mikloško:** *Pamäť, svedomie a otvorenosť pre rozhovor so svetom* (1, s. 9, Prezidentské úvahy)
 - Žiadna krajina, ani Slovensko, si nevystačí sama. Krásne doliny, ktoré charakterizujú našu krajinu, môžu byť síce útočiskom ochrany, ale uzavretý život v nich môže byť rovnako zdrojom ustrnutia. Ochota a odvaha na rozhovor so svetom nám budú stále nastavovať zrkadlo, akí v skutočnosti sme. Táto ochota konfrontovať sa so svetom nás bude stále nútiť prekračovať vlastné horizonty, obohacovať okolitý svet a posúvať sa ďalej.
- **kňaz moskovskej diecézy Marcel Guarnizo:** *Človek nemá slúžiť štátu* (1, s. 22–25, rozhovor Jaroslava Danišku a Tomáša Gálisa)
 - Ako povedal Burke, pred tým, než máme mať demokraciu, potrebujeme demokratov.
 - Prednosť slobodnej ekonomiky nie je iba v tom, že je efektívnejšia a produkuje viac bohatstva pre viac ľudí ako jej alternatívy, ale aj preto, že je humánnejšia a vlastná ľudskej prirodzenosti.
 - Nerovno nevyhnutne nespravodlivá. Nerovnosť talentu či vlastníctva je predsa výsledkom Božieho stvorenia. Navyše so snahou vytvoriť dokonale rovnostársky svet máme 70 rokov skúseností a vieme, že to viedlo k 100 miliónom obetí.
 - (...) Ak sa cirkev v strednej a východnej Európe neoslobodí od závislosti od štátu, od jeho dotácií na platy kňazov, financovanie fár, školstva, tak to bude znamenať smrť cirkvi v strednej Európe.
 - Keď sa cirkev stane závislá od štátu, má to rad následkov. Po prvé, vytratí sa povedomie, že duchovná služba má svojím spôsobom podnikateľský charakter. So závislosťou od štátu sa oslabuje snaha o obnovu spoločnosti, vidieť to po celej Európe. Po druhé, ak je všetko platené z daní, umožňuje to ľuďom myslieť si, že oni sami už nemusia prispievať, že sa o to má postarať štát. A to rozkladá jednotu medzi cirkvou a jej členmi a presvedčenie, že cirkev je ich domovom a kňaz je ich duchovným pastierom, a teda, že majú spoločné poslanie.
 - (...) Ak ako kňaz dostanem mzdu bez ohľadu na to, či navštevujem chorých, či sa starám o mládež, tak to veľmi narúša samotné motívy, pohnútky konania. Závislosť štátu ničí filantropiu, ničí podstatu charity, ktorá pre kresťanov znamená povinnosť darovať, starať sa o svojich blízkych. Navyše, cirkev musí byť pri svojom kázaní nezávislá a slobodná a je veľmi ťažké kázať proti tým, od ktorých ste finančne závislí. Myslím si, že obzvlášť v krajinách, kde cirkvi trpeli počas komunizmu, si nemôžu dovoliť luxus robiť kompromis s pravdou, ktorú kážu.
 - Ak spoločnosť čelí kríze a cirkev je závislá od štátu, má tendenciu sa tomu prispôbovať, výsledkom sú prázdne kostoly. Cirkev závislá od štátu veľmi skoro zistí, že tlakom zo strany štátu sa nevyhne a že štruktúru, ktorá bola financovaná zo štátnej podpory, nedokáže sama udržať.
 - Cirkvi v Amerike sú živšie ako v Európe, pretože pracujú na úplne inom princípe. Cirkvi v Amerike sú slobodné, nezávislé od vlády. Nechceme od vlády, aby kontrolovala to, čo učíme, ani nechceme, aby nám prispievala na činnosť. Na to sa skladajú veriaci, ktorí v tom vidia zmysel a robia to dobrovoľne. Takýto model je možný a úspešný, veď Spojené štáty sú veľmi nábožné.
- **Andrej Bán:** *Žijeme horšie ako mŕtvi* (1, s. 52–67)
 - Keď vznikol Izrael, prišla za (...) [Stalinom] Golda Meyerová, aby tam pustil sovietskych židov. Povedal jej, že rád, potrebuje však ich presné menné zoznamy. Keď mu ich poskytli, za jeden deň zorganizoval ich vyvezenie na Sibír, do autonómnej oblasti Birobidžan.
- **Martin Mojžiš:** *Temný vesmír* (1, s. 68–69)
 - Mnohí z nás (...) majú tendenciu chápať prívlastok „vedecký“ ako synonymum slova „pravdivý“. Máločo je však vzdialenejšie pravde ako takýto romanticko-mytologický pohľad na vedu. Vedecká práca spočíva v generovaní a overovaní rozumných hypotéz, z ktorých všetky sú vedecké, ale v drvivej väčšine prípadov sa v priebehu ďalšej teoretickej analýzy alebo experimentálneho výskumu ukážu nepravdivé. Veda nie je pravda, veda je jednou z foriem hľadania pravdy.

- (...) Viete, kedy sa prvý raz objavila myšlienka, že vesmír vznikol obrovskou explóziou z jediného bodu? Bolo to v roku 1848. V texte s názvom *Heuréka*, ktorý napísal istý Edgar Allan Poe.
- **Ivan Moďoroši: Čo je mýtus?** (1, s. 70–71)
 - Parafrázujúc slová cisára Juliána Apostatu, mýtus je udalosť, ktorá sa nestala, ale jej posolstvo vždy a všade platí.
 - Mýtus je (...) typ myslenia, ktoré nenasleduje historickú pravdu, ale skúsenosť človeka a jeho snahu hľadať odpoveď na otázky, ktoré presahujú hranicu jeho bezprostrednej skúsenosti: Odkiaľ je tento svet? Prečo je na svete zlo? Ako vznikli bohovia? Tieto a mnohé ďalšie témy sú súčasťou všetkých svetových mytológií. Mnohé mýty sú si až prekvapivo podobné, napriek tomu, že vznikli neraz vínom čase a priestore.
- **František Šebej: Tieň Kolymy** (1, s. 92–97)
 - Existuje iba jeden hriech, ktorý sa svojou škodlivosťou môže tomu kolymskému zlu [Gulagu] priblížiť. Je ním zabudnutie na to zlo. Ak zabudneme na tie milióny ľudí, ktorých kosti ležia kdesi v zemi po celej hroznej krajine zvanej Rusko, pribudnú k nim jedného dňa ďalšie.
- **Ján Olejník: Gratulácie a vinše sú mágiou** (2, s. 26–29, rozhovor Andreja Bána)
 - Na Tri Krále, o krok ďalej. Hromnice, o hodinu viac. Dnes už ľudia negazdujú, nezaujímajú ich to teda tak. Kedysi však bol od toho ľud závislý.
- **Martin Mojžiš: Dvadsiatka potešila** (2, s. 52–53)
 - (...) Medzi výrazným úspechom a evidentným neúspechom je v športe často veľmi tenká hranica.
- **Martin Hanus: Politika, prachy a šport** (3, s. 11)
 - **americký prezident Calvin Coolidge**
 - Dobré vlády necharakterizuje ani tak to, čo sa rozhodnú urobiť, ako to, čo sa rozhodnú neurobiť.
- **Robert Žitňanský: Čo sa dá urobiť?** (3, s. 17–18)
 - Krízy sú výbornou príležitosťou zistiť, ako sa veci naozaj majú.
- **Elena Akácsová: Tlieskam, Entropa!** (3, s. 47, mediár)
 - Toto je skutočným poslaním, jedinou spoľahlivou charakteristikou, odlišujúcou umenie od braku od čias, čo Duchamp umiestnil pisoár do výstavnej siene: (...) vyvolať reakciu, pohnutie. Nielen samoúčelné provokovať, ale provokovať na zamyslenie, zaujatie stanoviska. No a v najlepšom prípade inšpirovať na posun v myslení a cítení.
- **František Šebej: Reč starých zbraní** (3, s. 76–81)
 - **majster Sokon Macumura**
 - Najlepšou zárukou mieru je byť pripravený na vojnu.
- **Robert Žitňanský, Tomáš Galis: Americkí prezidenti** (4, s. 50–61)
 - ?
 - S taseným mečom by mal byť človek v takom rozpoložení, ako keď drží rybársku udicu.
- **Milan Lasica** (4, s. 82, .bodka milana lasicu)
 - **Shakespeare: Rómeo a Júlia**
 - Čo značí meno, to, čo ružou zveme, pod iným menom tiež by voňalo.
- **Martin Hanus, Eva Čobejová: Dobrá škola: Ako ju nájsť?** (5, s. 12–21)
 - **Juraj Vantuch (Pedagogická fakulta UK)**
 - (...) [Niektorí ekonómovia] pokladajú za kritérium dobrej školy to, či pripravuje absolventa pre trh práce. To je však nezmysel. Úlohou školy je pripraviť aktívneho človeka, ktorý sa bude schopný rozvíjať z hľadiska svojej profesie. A to môže byť odlišné ako to, čo aktuálne potrebuje ten-ktorý podnik.
- **Petr Kukul: Pozor na falošné heslá** (5, s. 17)

- Dobrá škola je preto tá, ktorá (...) sa nedá vlákať do pasce páčivej kritiky „encyklopedických znalostí“, lebo vie, že tieto znalosti utvárajú kultúru, že ich zdieľanie je aj medzigeneračným tmelom. Škola, ktorá sa nebude pokúšať odpovedať na otázku: „Na čo deťom táto znalosť bude?“, ale ktorá ju ako nezmyselnú odmietne a v nej celý utilitárny prístup k vzdelávaniu. Veď, ako ironicky napísal v 30. rokoch český jazykovedec Vladimír Buben: „Čeho každý absolvent strední školy potrebuje, jest, aby se dovedl oholit, a tomu se na střední škole nenaučí.“. Naozaj chceme školu zredukovať na prípravku, tréningové stredisko a výcvikový tábor?
- **Elena Akácsová: Čo je dobrá škola?** (5, s. 20, odpoveď na anketovú otázku)
 - V názoroch na školu mi konvenujú pedagogické prúdy, ktoré ju chápu ako konzervatívnu ustanovizeň, ako nástroj spoločnosti na iniciáciu budúcich členov, kde sa deti naučia v zhustenej forme celú múdrosť a kultúru predkov. Aj keď väčšinu poznatkov v živote prakticky nevyužijú, budú svetu lepšie rozumieť. Nie som zástancom alternatívnych a hravých prístupov k učeniu, myslím si, že väčšinu dôležitých vecí sa človek musí aj tak prácne nadriľovať. Zdá sa mi smiešna predstava, že dieťa sa nemá preťažovať, že väčšinu informácií si aj tak vygoogli, stačí, keď sa naučí hľadať. Ak však nevie, čo má hľadať, že niečo také vôbec existuje, keď nepozná súvislosti, nikdy nič poriadne nenájde a už vôbec nebude vedieť rozpoznať hlúposti a klamstvá od kvalitných informácií. Som odporcom všelijakých výchov, splňajúcich aktuálnu objednávku, od environmentálnej po etickú vrátane náboženstva. Formovanie názorov považujem za výsostnú kompetenciu rodičov a tiež jednotlivých učiteľov, hoc i matematikárov. Závisí od sily ich osobnosti.
- **Elena Akácsová: Filozofia motýlika** (5, s. 45, mediár)
 - Každá skupina má svoje nepísané pravidlá. Práve ich dodržiavaním a správnym aplikovaním sa členovia skupiny navzájom identifikujú. Kto sa chce do skupiny dostať, musí sa ich naučiť. Tolerované sú len začiatočnicke chyby, ktoré sa už nebudú opakovať, či občasné experimenty tých najvyberanejších znalcov. Z pohľadu zvonku to nemusí ísť byť rozoznateľné, zvnútra je však všetko jasné.
 - Od správnej formy je len krôčik k správnejmu obsahu.
- **Bene: Beneho hip-hopový slovníček** (5, s. 68)
 - Ty by si nemal držať mikrofón, ale hubu.
- **František Šebej: O dezilúzii a chuti odísť** (5, s. 76–81)
 - **otec autora o komunistickom „obrodnom procese“**
 - Fúka nový vietor zo starej riti.
- **Tomáš Janovic: Pri čítaní Sándora Máraiho** (6, s. 11, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Keď ti zoberú príboru, jedz rukami ako príborom.
- **Tomáš Sedláček (stratég ČSOB): Zjedli sme celé sýpky** (6, s. 20, 23, rozhovor jm a jd)
 - Hoci sme najbohatšia civilizácia na planéte, tak sa zadlžujeme ako nikdy v dejinách. Paradoxne, čím viac toho máme, tým viac sa zadlžujeme. V priemere sme o 20 percent zadlženejší než chudobné rozvojové krajiny. Navyše, ekonomicky chudobné krajiny požíviavajú tým bohatým. Keď to trochu preženiem, Číňania šetria, aby si Američania mohli dovoliť nový LCD displej do kúpeľne.
 - Už v Biblii je sedem tučných a sedem chudých kráv, ako symboly dobrého života a úpadku. Ako vieme zo Starého zákona, faraón v teste múdrosti obstál a počas dobrých rokov robil zásoby, my sme sa správali naopak a počas dobrých rokov sme celé sýpky zjedli. A navyše nechali po sebe dlhy.
- **František Šebej: O strave, sexe a kategorickom imperatívve** (6, s. 76–81)
 - Pornografia tu bola vždy, ale technologické inovácie, od nosičov typu VHS, potom DVD až po internet spôsobili, že už tu nie je pornografia v podobe lascivných opisných textov či explicitných fotografií v časopisoch, ale porno, ktoré je rozhodne najkonzumovanejším (predovšetkým mužmi) produktom na internete. Ak niekto namietne, že porno predsa nie je naozajstný sex, iba akési prizneranie sa a že prezeranie pornostránok na internete kdesi doma v súkromí je relatívne neškodná vec, sa zásadným spôsobom mylí. Ľudia, ktorí vyhľadávajú porno, to robia kvôli tomu, čo sa pritom deje v ich tele a je to s tým ako so všetkým, čo má stimulovať, aktivizovať: treba toho postupne čoraz viac a čoraz tvrdšie. Inak to už „nefunguje“. A potom prídu následky – psychológovia i psychiatri zaznamenávajú čoraz viac prípadov „kompulzívneho“/tedanutkavého konzumovania pornografie. V niektorých

prípadoch možno hovoriť doslova o závislosti. Odnáša si to reálny sexuálny život takéhoto konzumenta, jeho telo niekedy odmieta fungovať na „obyčajné“ stimuly, jeho myseľ je naprataná asociáciami a obrazmi, ktoré sa mu pletú do vzťahov a reálneho života, ak má rodinu, môže o ňu prísť. V každom prípade má vážny psychický problém.

- **Milan Lasica** (7, s. 82, „bodka milana lasicu“)
 - (...) Usilovať sa o originalitu, to je ťažšie ako byť nasilu šťastný.
- **Tomáš Janovic: Po Víťaznom Februári (Smutné konštatovanie)** (8, s. 11, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Žilo sa jednotvárne a zároveň dvojtvárne.
- **Robert Žitňanský, Tomáš Galis: Homo ekonomikus: existoval vôbec niekedy?** (8, s. 32–37)
 - Ekonómia učí, že hodnota čohokoľvek nikdy nie je absolútna, ale vzťahuje sa na marginálnu cenu (napríklad za pohár vody sme ochotní zaplatiť úplne inú sumu v prípade, že si ju nalejeme doma z vodovodného kohútika, než keď sme vyprahnutí uprostred púšte). [Dan] Ariely [v knihe *Jak drahé je zdarma (Predictably Irrational)*] to potvrdzuje konštatovaním, ktoré vyplýva z rôznych výskumov, na ktorých sa podieľal – že nemáme v sebe zabudované žiadne absolútne váhy, ktoré by nám hovorili, akú majú veci hodnotu. Namiesto toho porovnávame veci medzi sebou.
 - (...) Dobrou ukážkou toho, ako sa rozhodujeme, je sledovať to v situácii, keď sa na trh dostane produkt, o ktorom nikto nič nevie. Ekonóm Dan Ariely používa na ilustráciu tejto situácie príklad čiernych perál. Tie sa na trhu objavili vďaka obchodníkovi Salvadorovi Assaelovi v sedemdesiatych rokoch a ľudia spočiatku o novinku nejavili žiadny záujem. Assael mal niekoľko možností: mohol napríklad skončiť s obchodom, prudko znížiť cenu, alebo mohol čierne perly pribaľovať ako bonus k tým bielym. To by boli štandardné opatrenia, aké obchodníci robia deň čo deň. Rozhodol sa však inak. Požiadal istého newyorského klenotníka, aby vo výklade svojho obchodu na prestížnej Piatej Avenue vystavil tieto čierne perly (o ktoré vôbec nebol záujem) so šialene vysokou cenovkou. Assael si medzitým zaplatil niekoľko celostránkových inzerátov v exkluzívnych časopisoch, kde boli čierne perly vyobrazené spolu s najlepšimi diamantmi, rubínmi a smaragdmi, aby sa zvýraznila ich mimoriadna kvalita. A táto stratégia mu priniesla ohromný pech. „Čierne perly, donedávna bezcenná hračka tahitskej prírody, sa zrazu začali promenovať New Yorkom na hrudiach najslávnejších dám.“, píše Ariely, podľa ktorého sa obchodník Assael tak trochu pohral s naším podvedomím. „Zakotvil“ čierne perly v spoločnosti najvzácnejších kameňov a šperkov sveta, a tým ich s nimi cenovo spojil. Prvá kotva sa utvára viac-menej náhodne a môže vychádzať z akéhokoľvek čísla. Len čo sa však ustáli, ovplyvní nielen cenu, ktorú sme ochotní dať za daný produkt, ale aj ceny, ktoré budeme platiť za príbuzné produkty v budúcnosti.
 - Slová v kontexte dokážu dokonca aj zmeniť náš vzorec správania – ďalší z výskumov ukázal, že ak sú nič netušiaci ľudia vystavení slovám ako pokoj, nenásilie, spolupráca a podobne, správajú sa vzápätí v sociálnych interakciách úplne inak než ľudia, vystavení pôsobeniu slov agresíva, násilie, konflikt...
 - **americkí ekonómovia Steven Levitt a Stephen Dubner: Freakonomics**
 - Neverte všeobecne tradovaným pravdám, aj keď vyzerajú často nenapadnuteľne.
 - (...) Nie je práve to vzrušenie a iracionalita, ktoré obostierajú našu myseľ, keď zbadáme novú sukňu, prehrávač, televízor alebo auto (či nedajbože muža/ženu „svojho života“) a zatúžime po nich, v skutočnosti zdrojom takého veľkého potešenia, že bez neho by náš život za veľa nestál?
 - **Alexander Tomský: Žonglér humoru a veľkých horkých pravd** (8, s. 82, „píše alexander tomský“)
 - **Oscar Wilde**
 - Jsem schopen odolávať všemu kromě pokušení.
 - Manžel je (...) ten, který ženě pomáhá z problému, jež by neměla, kdyby si ho nevzala.
 - (...) Život není non-sense, ale (...) v nesmyslu se naopak někdy skrývá hluboká náboženská pravda o životě.
 - **Tomáš Janovic: Pri káve s Milanom Lasicom** (10, s. 9, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Veľkým myšlienkam sú veľké slová malé.
 - **Magda Vášáryová: Čie je Slovensko?** (10, s. 76–81)

- Hlúposť je najnebezpečnejšia vtedy, keď si oblieka masku cnosti.
- **Tomáš Janovic: *Lenín a spol.*** (11, s. 9, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Sadista zavraždí niekoľkých.
Bojovník za lepší svet milióny.
- **Eva Čobejová, Jaroslav Dianiška: *Lieky aj proti smútku*** (12, s. 20–26)
 - **psychiater Péter Hunčík**
 - Ak sa niekto dostal do konfliktu so šéfom, neuspel v práci, ak trpí, lebo má zničené manželstvo, ak má výčitky svedomia, lebo vybabral s priateľom, ten sa veru necíti dobre, ale to nemá nič spoločné so skutočnou depresiou. Tieto pocity sú mučivou súčasťou života, ale človek je práve preto človekom, aby sa s takými problémami popasoval (pozri Dostojevského hrdinov). No civilizovaný človek dnešných čias nemá ani najmenšiu chuť s niečím bojovať a trpieť už nechce vôbec. Dnešného človeka zaujíma iba to, aby jeho Ego dostalo ihneď a bezbolestne všetko, aby si mohol užívať život a aby vládol nad všetkým a nad každým.
- **Alojz Rakús**
 - Ľudia sa orientujú na slasť, čo je celkom prirodzené, ale žijeme v hedonistickej dobe a dosahovanie slasti sa stáva dobrom. To vedie k potrebe slasť ďalej eskalovať. Dôsledkom sú potom navonok sa prejavujúce deviácie.
- **Marian L. Tupy, ekonóm washingtonského CATO Institute** (13, s. 40, rozhovor Roberta Žitňanského)
 - Kapitalizmus prežije – už veľakrát bol odpísaný, vždy bol nepopulárny, takmer všetky náboženstvá vo svete odmietajú ziskovú motiváciu, ale kapitalizmus sa vždy vracia, pretože je výrazom ľudskej prirodzenosti.
- **Peter Szolcsányi: *Prírodné inšpirácie*** (13, s. 54–55)
 - Príroda je (...) bezkonkurenčne ten najšikovnejší chemik na svete.
- **Tomáš Janovic: *Tristo rokov*** (14, s. 17, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Na kvalitný trávnik treba tristo rokov.
Na kvalitnú totalitu stačia dva-tri rôčky.
- **Milan Lasica** (14, s. 82, „bodka milana lasicu“)
 - **Bismarck**
 - Ak sa občan nezaujíma o politiku, začne sa politika zaujímať o neho.
 - (...) už skoro dvadsať rokov, čo volíme slobodne, sa mi zdá čudný postoj niektorých zarytých nevoličov. Nejdú voliť, a potom nadávajú na tých, čo išli voliť, že zvolili zle.
 - **Ronald Reagan**
 - Občas si hovorím, ako by asi vyzeralo Desatoro, keby ho Mojžiš musel nechať schváliť v parlamente.
- **Tomáš Janovic: *Odvaľa*** (15, s. 9, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)
 - Dobu poznáme podľa toho,
na čo treba odvaľu.
- **Ľudovít Ódor: *Mali by sme krízu využiť*** (15, s. 20–23, rozhovor Roberta Žitňanského)
 - Kríza je pre ekonómov nesmierne zaujímavá, je to unikátna príležitosť vidieť veci, ktoré sa nedajú namodelovať, môžeme sa z nej veľa naučiť – len to školné je trochu privysoké.
 - Ak vám jednorazovo zvýšia plat o päťtisíc a potom päť rokov nič, budete asi oveľa menej spokojný, ako keď vám budú päť rokov po sebe zvyšovať plat o tisícku. Takí sme, a veľa sa tým vysvetľuje.
- **Elena Akácsová: *Večer tanečného humoru*** (16, s. 65, „tri recenzie“)
 - Rozosmiať diváka sa dá ľahko, stačí niekoho kopnúť do zadku. Zanechať v ňom však radostný pocit aj po doznení smiechu dokáže málokto.
- **Elena Akácsová: *Heslovakizmus*** (17, s. 31, „mediár“)

- Celý náš život sa sploštuje do chytľavých titulkov a jednoduchých hesiel. Všetko medzi tým je pre väčšinu ľudí čoraz menej zrozumiteľné.
- **Peter Goliaš: *Ekonomovia: míňať s ohľadom na úžitok*** (17, s. 81, dvojrozhovor .rži s P. G. a Eugenom Jurzycom))
 - Zdravie nie je tovar, rovnako ako hlad nie je tovar. Zdravotná starostlivosť je služba, rovnako ako poskytovanie reštauračných služieb.
- **Tomáš Janovic: *Slovenčina je presná*** (18, s. 9, .smutná anekdota Tomáša Janovica)
 - Naše reči súhlasné sú hlasné.
- **Samuel Gregg: *Keynes, morálny hazard a kríza*** (18, s. 46–47)
 - Keď sa Carterova administratíva v roku 1980 rozhodla zachrániť Chrysler, toto opatrenie vyslalo správu trom detroitským výrobcom automobilov: môžete riskovať tým, že budete vyrábať autá, ktoré si chce kúpiť zjavne čoraz menej spotrebiteľov; môžete riskovať aj v tom, že nebudete čeliť vážnym nedostatkom, ktorými sa vyznačuje práca vašich firiem pre dlhoročné ustupovanie manažmentov automobiliek často až absurdným požiadavkám odborov automobilového priemyslu. Prečo? Lebo ak by sa aj automobilky neskôr ocitli tvárou v tvár ekonomickému armagedonu, mali veľké očakávania – na základe politického precedensu – že federálna vláda im v núdzi pomôže.
- **Martin Mojžiš: *Reč vznešených elfov*** (18, s. 54–55)
 - Tolkienove lingvistické hry nie sú detské zábavky, sú to sofistikované filologické konštrukcie úzkostlivo skúmajúce nielen konečný stav, ale aj prirodzený vývoj jazyka. A práve kvôli úvahám o možnom prirodzenom vývoji svojich umelých jazykov vymyslel Tolkien celý nový svet aj s mytológiou a históriou.
 - Najmä mytológiu považoval Tolkien za nesmierne dôležitú. Umelé jazyky bez mytológie (napríklad esperanto) sú podľa neho oveľa mŕtvejšie ako mŕtve jazyky s mytológiou (napríklad latinčina). Esperanto sa stalo podľa neho mŕtvym jazykom aj preto, lebo nevytvorilo svoje vlastné legendy.
 - Tolkienove jazyky teda nie sú len zaujímavou hrou, sú fascinujúcim lingvistickým laboratóriom. Od samotného počiatku sú to v istom zmysle veľmi živé jazyky s bohatou vnútornou štruktúrou a históriou. V skutočnosti až príliš živé, pretože ich história sa časom menila. Tolkien – verný svojej hravosti a hľadaniu krásy – tieto jazyky ustavične obmieňal. A ak bolo kvôli zmenám v lingvistickej histórii potrebné meniť aj históriu potrebné meniť aj históriu sveta, neváhal to urobiť.
- **Ladislav Kováč: *Človek Milan Štefánik*** (18, s. 74–81)
 - My ľudia sme mýtofilné živočíchy. Mýtofilné preto, lebo si potrebujeme dianie vo svete vysvetliť. A to úplne: neistota nás naplňuje úzkosťou. Vysvetlením sú príbehy – odnepamäti, už v jaskyni pri vatre, sme si rozprávali príbehy. Náš mozog je tak skonštruovaný – ešte aj v nočnom sne vytvára psychika z náhodilých, chaotických podnetov súvislý dej. Matematické rovnice, prírodné zákony, abstraktné pojmy nestačia ani vedcom – aj oni ich skladajú do príbehov; a navyše si aj oni musia dopĺňovať pozorovania subjektívnymi vierami, ktoré ich emocionálne uspokojujú. Súbor príbehov, mýtus, je navyše aj sociálnym lepidlom, ktoré spája jedincov do solidárnych skupín – kedysi rodín a kmeňov, dnes do veľkých, nadbiologických skupín, ktoré nazývame národmi.
- **Max Weber**
 - Ľudia by nikdy nedosiahli to, čo je možné, keby vo svete sústavne nesiahali po tom, čo možné nie je.
- **Roman Lipták: *Černosi a belosi sa potrebujú*** (20, s. 32–34, rozhovor Maríny Gálisovej)
 - (...) Tzv. Heisenbergov paradox – čím viac prehľadu o niečom získate, tým menej tomu rozumiete.
- **Martin Mojžiš: *Slovenčina*** (20, s. 46–47)
 - (...) Starí Slováci nie sú predkami, ale potomkami najnovších Slovákov a ich komplexov.
 - Možnosť korekcie nesprávneho názoru je jednou zo základných potrieb každej vedy, nie však našej jazykovedy. Pretože ak je raz slovo označené za nespisovné, vzniká veľmi silný právny tlak na jeho úplnú elimináciu z jazyku. Slovník, ktorý by mal zachytávať jazyk v jeho živom vývine, ho takýmto spôsobom umŕtvuje.
 - (...) Ak je niečo (...) v jazyku takmer nevykoreniteľné, tak tam jednoducho patrí.

- **Mária Lišiaková: *Ako vonia jar?* (21, s. 48–49)**

- **porekadlo**

- (...) Neexistuje zlé počasie, iba zlé oblečenie.

- **Tomáš Zálesák: *Sloboda v čase krízy* (21, s. 68–73)**

- „Čarovať“ znamenalo v našich nárečiach aj meniť tovar za iný tovar alebo za peniaze. V premenách je vždy čosi tajomné.
 - Veľké totalitné revolúcie mohli byť úspešné len tam, kde už predtým dochádzalo k postupnej erózii inštitúcií a mravov.

- **Peter Zajac: *Tvrdá a krehká ako sklo* (21, s. 74, .píše Peter Zajac)**

- Spröde je proteovské slovo. Obsahuje širokú škálu premenlivých a svojou menlivosťou neuchopiteľných významov. Slovníkovo má štyri rozličné významy: 1. (tvrdý, ale) krehký, lámavý, drobný; sprödes Glas je krehké sklo 2. drsný, suchý, nepoddajný; spröde Haut je drsná koža, spröde Stimme drsný hlas 3. v prenesenom zmysle slova znamená spröde chladný, uzavretý, ostýchavý, hanblivý; sprödes Mädchen je ostýchavé dievča, ale aj netýkavka 4. jednoduchý, prostý; eine Zeichnung mit einem spröden Stich je kresba jednoduchým ťahom.

Je to pozoruhodné slovo. Obsahuje v sebe výnimočné rozpätie podobných, rozdielných, ale aj celkom opačných významov. Už základný význam, ktorý býva v slovníku na prvom mieste, tvorí kombinácia dvoch zdanlivo sa vylučujúcich vlastností – tvrdosti a krehkosti. Slovenčina ich spojenie dokáže pomenovať len spojením dvoch odporujúcich si významov, z ktorých prvý je opisný a stojí v zátvorke (tvrdý, ale) a druhý je síce slovníkový, ale bez prvého, neslovníkového spojenia nezrozumiteľný. Od nich sa odvíja tancujúca mozaika ostatných odtieňov. Možno nimi triasť ako kaleidoskopom – utvoria vždy nové konfigurácie mozaík a tanečné figúry.

- **Maroš Servátka (ekonóm): *Dôvera je dôležitá* (22, s. 36–37, rozhovor Roberta Žitňanského)**

- Aj evolúcia ukazuje, ako dôležitá bola kooperácia a dôvera. Ľudia chodili chytať mamuty – a ten, kto nejakého ulovil, podelil sa oň s ostatnými vo svojej osade. Pretože vedel, že keď nabudúce uloví mamuta niekto iný, tiež sa podelí. Takáto kooperácia pomohla ľudstvu prežiť.

- **Alexander Tomský: *Kultovní válka v Česku?* (22, s. 74, .píše Alexander Tomský)**

- Člověk, na rozdíl od svých nejinteligentnějších bratranců v přírodě, myslí obecně, a nikoli jen na to, co se ho bezprostředně týká, a vytvořil si k tomu účelu složitou řeč, matematiku a písmo.
 - (...) Diskuse dnešních vědeckých a náboženských fundamentalistů jsou jen spory dvou zoufale ignorantských stran.

- **Tomáš Sedláček: *Dali sme si vlastný gól* (26, s. 22–25, rozhovor Tomáša Galisa a Jaroslava Danišku)**

- Nezhadzujem matematickú ekonómiu. Myslím si, že má svoju úlohu a existujú veci, ktoré by sme bez matematiky nevideli. Ale sú aj veci, ktoré nám tá matematika zahmlí.

(...)

Keď sa pozeráte na niečo mikroskopom, vidíte detailne veľmi malé veci, ale nevidíte to, čo je okolo. Niečo podobné robí matematika a človek stráca prirodzenú múdrosť.

- Keby sme my dvaja boli rovnakí, keby sme mali úplne rovnaký majetok, rovnaké preferencie, nemôžeme spolu obchodovať. Čím budeme rozdielnejší, tým viac môžeme zbohatnúť na vzájomnom obchode.

- **Elena Akácsová: *140 znakov a dosť* (26, s. 35)**

- (...) Čím viac slovného balastu sa v priestore vrší, tým menšiu hodnotu a váhu má.

- **František Šebej: *Ulice, námestia, davy* (26, s. 67–73, .kritická príloha)**

- Pozoruhodnou výnimkou vo všeobecnej nedôvere k intelektu davov je úspešná knižka s názvom *The Wisdom of Crowds* (Múdrosť davov), ktorú napísal jeden z píšucich ekonomických redaktorov magazínu The New Yorker, James Surowiecki. Dôvodí v nej, že veľké skupiny ľudí sú bystrejšie než elita, zložená iba z mála jednotlivcov, bez ohľadu na to, akí sú brilantní – lepšie v riešení problémov, lepšie v podpore inovácií, prichádzajú k múdrejším rozhodnutiam, lepšie dokonca predvídajú budúcnosť. Toto je veľmi kontroverzné tvrdenie, ktoré sa naozaj na prvý pohľad prieči tomu, čo okolo seba vidíme (trebárs rozhodnutia voličov) a čomu bežne veríme. Háčik je

v tom, že Surowiecki má síce pravdu a dokladá ju mnohými príkladmi aj výskumami, ale nemá na mysli davového človeka ani človeka v dave. Má na mysli masy ľudí, z ktorých však každý robí individuálne a slobodné rozhodnutia – napríklad pri nákupe tovarov a podobne.

Surowiecki začína svoje uvažovanie zvláštnym pokusom, ktorý uskutočnil ešte v 19. storočí sir Francis Galton, geniálny anglický psychológ, antropológ a štatistik. Vybral sa na trh s dobytkom, kde bol svedkom ako väčší počet (vraj až 800) skúsených mäsiarov a obchodníkov s mäsom, ale aj obyčajných ľudí súťaží, kto odhadne presnejšie konečnú čistú hmotnosť jatočného býčka. Každý napísal svoj odhad na kúsok papiera. Galton vypočítal aritmetický priemer ich odhadov, ktorý sa ukázal až prekvapujúco blízky skutočnej hmotnosti – bližšie než aj ten najpresnejší z individuálnych odhadov. Skupina ako celok (aritmetický priemer odhadov) odhadovala, že býk váži 1 197 libier (542,95 kilogramu), v skutočnosti vážil iba o libru viac – 1 198 libier (543,4 kilogramu).

Surowiecki tvrdí, na základe tohto a mnohých ďalších experimentov i empirických poznatkov, že existuje niečo ako davová, skupinová múdrosť, ktorá vzniká ako štatistický produkt sumarizovaný z individuálnych odhadov a rozhodnutí slobodne uvažujúcich ľudí.

- Cannetti píše krutú pravdu o ľuďoch: „Povolená vražda zastupuje všetky vraždy, ktoré si človek musí odrieknuť, za ktorých spáchanie by sa musel obávať ťažkých trestov. Vražda bez nebezpečia, povolená, odporúčaná a zdieľaná s mnohými spolupáchateľmi je pre absolútnu väčšinu ľudí neodolateľná.“. Preto vznikajú štvúce masy. Preto chodili davy dívať sa na popravy vo Francúzskej revolúcii.

- **Daniela Kapitánová: *Liek menom Janovic* (27, s. 55)**

- **Tomáš Janovic**

- Komunizmus? Niektorí naň doplatili smrťou a niektorí životom.
 - Lenin a spol. Sadista zavraždí niekoľkých. Bojovník za lepší svet milióny.

- **Martin Mojžiš: *Živly* (30, s. 50–51)**

- (...) Rozhodnutie nemôžeme posudzovať na základe toho, čo sa stalo neskôr. Akékoľvek rozhodnutie musíme posudzovať len podľa toho, čo bolo známe v čase, keď sa toto rozhodnutie prijímalo.

- **Tomáš Hupka: *Boháč cez ucho ihly* (30, s. 56–57)**

- Klement Alexandrijský píše, že určité (finančné) zaistenie je v skutočnosti dobrom. Bohatstvo má slúžiť človeku. Podľa neho je vo vzťahu k peniazom dôležité dosiahnuť vnútornú rovnováhu. Kto nemá dostatok finančných prostriedkov, aby naplnil svoje potreby a túžby, alebo ak ich má nadbytok, pohltila ho myšlienky na to, ako získať peniaze – alebo ako ich mať čoraz viac. Ak však naplníme svoje potreby a túžby a zachováme si vnútornú slobodu vo vzťahu k peniazom, dosiahneme spokojnosť a vytvoríme si ideálne podmienky pre duchovný život. Nemáme sa zriecť bohatstva, ale dosiahnuť slobodu vo vzťahu k peniazom.

- **Eva Čobejová: *Naozaj kultový film?* (31, s. 67–73)**

- **Umberto Eco**

- [Tvorcovia filmu *Casablanca*] prešpikovali príbeh samými klišé a urobili z neho ohromnú zlátaninu kano-nických prvkov dobrodružných filmov. A ako je známe, tri klišé, ktoré nie sú súdržné, vytvárajú galimatiáš, zatiaľ čo tisíc nesúdržných klišé vytvára čosi monumentálne. Je to niečo podobné tomu monštruóznemu kostolu v Barcelone. Gaudiho Kostolu svätej Trojice.

- **Martin Hanus: *škola.eu* (32, s. 11)**

- Školáci sú (...) [v istom učebnom materiáli o Európe] podrobne informovaní o aktivitách EÚ. O spoločnej poľnohospodárskej politike sa napríklad dozvedia: „Systém fungoval dobre. Dokonca tak dobre, že poľnohospodári začali vyrábať prebytok potravín, preto bolo potrebné systém zmeniť!“.

- **Alta Vášová: *Vedľajšia koľaj je výhodná pozícia* (32, s. 20–23, rozhovor Evy Čobejovej a Juraja Kušnierika)**

- Stalo sa pre mňa zvykom zapisovať si myšlienky, predstavy o tom, ako funguje svet. Reflexie o prečítanom, citáty.

- **Egon Gál: *Zlo páchame aj z konformity* (32, s. 71, rozhovor ab)**

- **Zygmunt Baumann**

- (...) Najdeprimujúcejším poučením z holokaustu nie je to, že to môžu robiť nám, ale že by sme to mohli robiť aj my iným.
- **redakcia: *Anketa: Je UK dobrá?* (35, s. 14–17)**
 - **Pavel Brunovský**
 - Americký matematik P. R. Halmos v svojej autobiografii píše: „Logaritmické pravidlo A. Weila (prvotriedni ľudia volia prvotriednych ľudí, ale druhotriedni volia treťotriednych) platí rovnako, či ide o dopĺňanie pracoviska novými pracovníkmi, alebo o voľbu kolegu do vedenia.“
- **Michal Patarák: *ad Andrej Bán: Banálne a iné zlo, ad Egon Gál: Zlo páchame aj z konformity, .týždeň 32/2009* (36, s. 5)**
 - (...) Obľubujem starovekú prívlačnú definíciu zla ako nedostatku dobra. Zhoduje sa to s koncepciou nedostatku morálnej zrelosti. To je zároveň dôvod, prečo zlu chýba hĺbka (Arendtová). Nie je totiž ničím iným, ako jej nedostatkom...
- **Andrej Bán, Jozef Majchrák: *Dedinky na vymretie* (36, s. 12)**
 - „Chlapi, a to už ako? Lístok na autobus na Lom stále kedysi dve koruny, dnes stojí desať.“. Vravíme, že päťkrát vyšší od socializmu je v nominálnej hodnote aj jeho dôchodok. „Hej? Mám viac peňazí, ale nemuseli kvôli tomu zdražovať...“.
- **misionár Peter Fidermak: *Ešte vládzem* (36, s. 22–25, rozhovor Martina Hanusa a Jozefa Majchráka)**
 - Zdá sa mi, že [biskupi odchádzajúcej generácie] nie celkom zvládli slobodu. Pozitívom bolo, že sa snažili robiť, čo mohli. Ale tým, že nemali príklad, nemali sa od koho učiť. Nemali ani toľko vzdelania. Mnohí z nich bojovali za slobodu cirkvi. A viete, bojovníci vedia búrať, ale už ťažšie sa im buduje.
- **Gabriela Rakúsová: *Kniha Vlado Janček: Kocúrov, K. K. Bagala, 2009* (37, s. 57, .tri recenzie)**
 - **Vlado Janček: *Kocúrov***
 - Záhada okolo Beethovena
Otázky ma desia tu:
kto mu zjedol Desiatu?
 - Desdemona maškrtí a maškrtí.
Othello sa naškrtí a naškrtí.
 - V banke je klieťka hanby,
v klieťke je klientka banky.
- **Tomáš Zálesák: *Rozum a prirodzenosť* (38, s. 67–73)**
 - (...) Ak chcem masovo mordovať svojich nepriateľov, musím ich zbaviť nezameniteľnej tváre a osobného charakteru. Napríklad tak, že ich oblečiem do jednotných handier, zaopatrim značkou a číslom, nechám ich vyhladovať, až budú vyzeráť ako chodiace kostry, prinútim ich bývať v barakoch natlačených ako dobytok medzi vlastnými výkalmi, a potom im víťazoslávne poviem: „Vidíte? A to chcete tvrdiť, že ste ľudia...“. Tým zbavím vykonávateľov „rozsudku dejín“ hlavnej zábrany. Masová vražda potom už nie je morálny, iba technický problém. Vlastne už nejde o vraždu, ale o úkon podobný deratizácii či dezinfekcii.
- **Tomáš Janovic: *Jajkele sa rozpráva s Lustigom* (39, s. 13, .smutná anekdota Tomáša Janovica)**
 - „Jajkele, prečo sa priatelime?“
„Ty si múdrejší ako ja a ja som múdrejší ako ty.“
- **Martin Mojžiš: *Kvantová mechanika* (40, s. 48–49)**
 - Mnoho ľudí považuje pravdepodobnostný aspekt kvantovej mechaniky za jednu z jej nezrozumiteľných črt. Mentálny problém s týmto aspektom pramení zrejme z toho, že pravdepodobnosti považujeme väčšinou za akési nutné zlo, spojené s nedostatkom informácií. Vo väčšine situácií z bežného života totiž máme podvedomý pocit, že keby sme mali k dispozícii všetky potrebné informácie, vedeli by sme o veciach hovoriť s úplnou istotou a nielen s určitou pravdepodobnosťou. Nuž a od fundamentálnej teórie máme tendenciu požadovať najplnšiu možnú informáciu (v duchu zdanlivo prirodzenej logiky, že ak neobsahuje úplnú informáciu, potom zrejme nie je fundamentálna).

• **Juraj Jordán Dovala: *Pornokracia* (40, s. 67–73)**

- Teológ Milan Bubák SVD nazýva súčasnú dobu kondómová kultúra a píše k tomu: „Pijeme kávu bez kofeínu, dávame si do nej sladidlo bez kalórií, k tomu jeme jogurt bez tuku, máme pivo bez alkoholu... Všetko light produkty. Pôžitok zostáva, no efekt nie je. Je to dobre či zle? Ako sa to vezme a v čom. No podstata asi nebude celkom dobrá. Pretože je to trend, ktorý vedie k znásobovaniu pôžitku, a keďže s jedlom rastie chuť, uspokojenie sa nikdy nedostaví. Človek chce viac a viac a je čím ďalej, tým prázdnejší.“ Bubák hovorí o vyprázdnenosti vecí, ktoré sú len náhradami skutočných procesov. Chceme cítiť na jazyku chuť kokakoly, ale pribrať nechceme. Chceme zažívať reťazce orgazmov, ale zodpovednosť za partnerstvo niesť nechceme. Tak ohlupujeme sami seba, že to, čo hltáme, je výživné jadro, pritom je to len škrapina. Namiesto jedného dúška pravej kokakoly a jedného pravého milovania s milovanou osobou prežívame stovky falošných náhrad. Nekupujeme pravé zlato, ale mačacie, bezcenné, ako na tureckom trhu. Divíme sa potom, že sme smädní a vyprahnutí?

• **Štefan Hríb: *Prečo dostal Obama Nobelovu cenu* (41, s. 3)**

- (...) Samotný pojem mier je mätúci – keď v roku 1938 Daladier a Chamberlain ustúpili v sudetskej otázke Hitlerovi a obetovali Československo, robili to tiež v mene mieru. Ale realita bola celkom opačná – slobodný svet dostal za ustupovanie fašistickému zlu strašnú vojnu. Musel prísť muž vojny Churchill a vylodenie americkej armády v Európe, aby slobodný svet obstál a fašizmus bol porazený. Kto urobil pre mier viac? Aj keď americký prezident Carter (mimochodom, tiež držiteľ Nobelovej ceny mieru) sníval počas Studenej vojny o dohode s Moskvou, išlo mu najmä o mier. Za potlesku elít, intelektuálov aj akademikov. Lenže slobodný svet za ustupovanie komunistickému zlu znovu pykal – Rusi vpadli do Afganistanu, aby ešte viac rozšírili ríšu neslobody, Amerika ostala výrazne oslabená (čo okamžite využil Irán na jej poníženie rukojemníckou drámou v Teheráne) a celý Západ zmätený. Znovu musel prísť muž Hviezdných vojen Reagan a železná lady Thatcher, aby slobodný svet obstál a komunizmus padol. Kto urobil pre mier viac?

Oceňovať ľudí za ich príspevok k mieru je teda zradné. Dnešné pekné mierové slová sa môžu už zajtra ukázať ako cesta k utrpeniu a vojne, naopak, dnešný tvrdý postoj môže už zajtra priniesť úľavu a pokoj zbraní. (...)

- Nie je to najkrajšie svedectvo o ľudstve, ale je to pravda – jadrové zbrane zabezpečili, že svet už viac ako 60 rokov nepozná nového Hitlera a Stalina.

• **Martin Hanus, Eva Čobejová: *Aj my sme zelení* (42, s. 12–20)**

- V tomto časopise vás (...) v najbližších týždňoch nebudeme zahlcovať katastrofickými scenármi ani nebudeme so zatajeným dychom sledovať, či sa politici v Kodani dohodnú na opatreniach, ktoré vraj zachránia svet. Myslíme si totiž, že celá dnešná debata o klíme je humbug, ktorým ľudstvo stráca čas a veľa peňazí.

Pre tento postoj máme dobré dôvody. Po prvé, klíma je mimoriadne komplexný systém, ktorý skrýva v sebe veľa nepreskúmaných záhad. Napriek tomu dnes ovládli verejný priestor vedci, aktivisti a politici, ktorí tvrdia, že pravda o klíme je dokázaná a už nemožno o nej diskutovať, ale konať. Po druhé, je tu zopár kľúčových faktov, ktoré sa zamlčávajú: hoci to klimatické modely, o ktoré sa celá dnešná hystéria opiera, nepredpokladali, posledných 11 rokov sa už Zem globálne neotepľuje. A to napriek tomu, že emisie CO₂ – ako údajne najdôležitejšia príčina nárastu teplôt – ďalej rastú. Tichý oceán, teda jeden z hlavných ohrievačov planéty, sa dokonca začal ochladzovať – aj preto silnie v prehliadanej časti vedeckej komunity diskusia, či sa náhodou nezačína fáza mierneho globálneho ochladzovania.

Netvrdíme, že sa tak stane, ani netvrdíme, že človek nejakou mierou neovplyvňuje aj samotnú klímu – jednoducho to nevieme. Ekológ Mikuláš Huba nedávno v rozhovore pre .tyždeň povedal, že postoj k téme globálneho otepľovania je „tak trochu otázkou viery“. V našom časopise sa netajíme, že mnohým výstupom súčasnej klimatológie príliš neveríme: stala sa totiž totálne spolitizovanou vedou, a jej protagonisti, ako odborník NASA James Hansen, vystupujú ako politici. A každé zistenie, ktoré nabúra ich teórie, ignorujú, alebo označujú nesúhlasiacich klimatológov ako „popieračov klímy“. Dokazovanie vplyvu skleníkových plynov na globálne otepľovanie je navyše dnes natoľko určované masívnymi vládnymi grantmi, že veriť v objektivitu vedeckých panelov OSN či vládami vyžiadanych analýz by bolo naivné. Vôbec by nás neprekvapilo, keby rast teplôt nepokračoval ani v nasledujúcom desaťročí a všetky dnešné reči a svet zachraňujúce opatrenia politikov by sa o niekoľko desaťročí ukázali ako celkom smiešne. Pri predpovediach o globálnych ekologických katastrofách totiž človek spraví najlepšie, keď im jednoducho neuverí. Prečo? Lebo tak veľí okrem zdravej skepsy aj skúsenosť. V minulom storočí, keď sa rozhojnilo podobné katastrofické vízie, sa nijaká nesplnila. V 60. rokoch začal s činnosťou Rímsky klub, ktorého prognózy – tiež na základe prepracovaných počítačových modelov – citoval celý svet. Do konca storočia mali byť vyčerpané všetky zásoby surovín, Zem mala od preľudnenia praskať vo švíkoch, ľudia mali zomierať v dôsledku preľudnenia a nedostatku potravín. Preto prognostici z prostredia Rímskeho

klubu navrhovali, aby sa priemyselná produkcia zastavila na úrovni 70. rokov, inak bude katastrofa neodvratná. Nestalo sa nič z toho. Globálna ekonomika ďalej prudko rástla, no vo vyspelých štátoch sa životné prostredie zlepšovalo a v chudobných krajinách sa napriek prudkému nárastu populácie nezvyšovali zástupy hladujúcich. Počet ľudí sa zdvojnásobil, no produkcia potravín sa strojnásobila bez toho, aby človek musel dovtedy nedotknuté časti prírody premeniť na polia.

- **Martin Hanus: *Ekológovia Gore a Bush* (42, s. 16)**

- Je pravda, že Al Gore nedávno svoju vilu v Nashville prebudoval tak, že výrazne znížil jej energetickú nákladnosť. Ale stalo sa tak až po odhalení, že tento nositeľ Nobelovej ceny za mier vodu káže a víno pije. Al Gorovi nepravníci sa totiž dostali k účtom za energiu a vypočítali, že mesačne vo svojej vile s 20 izbami a vyhrievaným bazénom spotrebuje 16-tisíc kW, čo ho ročne stojí 30-tisíc dolárov – niekoľkonásobne viac ako priemerného Američana, ktorý sa má vraj v mene záchrany Zeme uskromniť.

- **Juraj Lukáč: *Príroda si poradí aj bez ľudí* (42, s. 18–21)**

- Presadzujeme územia, v ktorých sa neťaží drevo. Náš cieľ je, aby minimálne desať percent lesov bolo bezzásahových. Aby o tom, ktorý strom prežije a ktorý naopak spadne, rozhodovala príroda, a nie človek. Les je tu 350 miliónov rokov, desiatky tisícov druhov lesných organizmov si vyvinuli veľmi zložitý komunikačný systém. Vedia si navzájom pomáhať, určite lepšie ako ľudia. Máme obrovský problém nielen s lesníkmi, ale aj s niektorými ochranármi, ktorí si myslia, že bez ľudí si príroda neporadí. To mi presne pripomína ľavicový a pravicový pohľad na ľudskú spoločnosť.

- **Viktor Orbán: *rozhovor Jaroslava Dianišku a Štefana Hríba* (43, s. 18–20)**

- Aj keď to tak často nevyzerá, politika je v podstate intelektuálnou prácou. Dať dokopy ekonomickú politiku, zdravotníctvo, zahraničnú politiku, rozpočet či dôchodky a vytvoriť z toho systém a dobrú vládu je intelektuálna výzva.

- **Marek Debnár: *Záľah na históriu* (43, s. 34–36)**

- Onen deň, prvý september 1939, si Poliaci pripomínajú ako deň, keď ich krajina, podľa vtedajšieho sovietskeho ministra zahraničných vecí Vjačeslava Molotova „znetvorený bastard Versailleskej dohody“, prestala existovať. Aj nám tento osudný deň pripomína, že najkrvavejšia vojna v dejinách bola dielom dvoch agresorov, nie jedného.

- **Martin Mojžiš: *Kde sú?* (43, s. 48–49)**

- Paradox – či už skutočný, alebo domnelý – má jednu užitočnú vlastnosť. Vyrušuje nás, a tým nás aj núti premýšľať.

- **Daniel Hevier: *Prípad Válek* (43, s. 50–51)**

- [Válek] patrí k tomuto národu viac ako iní: ukazuje nám našu veľkosť i malosť, heroickosť i tragickosť.

- **Mária Škvarlová: *Príbeh amerického kríža* (44, s. 50–51)**

- Prehnaná snaha predísť strašiakovi s menom diskriminácia z nás tak v multikultúrnom farebnom svete paradoxne vyformuje čierno-biele uniformné bytosti, ktorých myšlienky a názory nebudú môcť prečnievať cez meter smerníc vytvorených v tej-ktorej organizácii či parlamente.

- **Daniel Hevier: *Prípad Johanides* (44, s. 52–53)**

- **Ján Johanides**

- Slová sú nevinní samotári, ale my ich dokážeme spojiť do logických lží.

- **František Šebej, Peter Tatár, Peter Zajac, Tomáš Zálešák: *November 2009* (44, s. 67–73)**

- Pevná a pokojná viera v princípy slobodného a demokratického zriadenia je dôvodom na to, čo dnes vyhlasujeme a čím sa dnes hlásime k veľkému dejinnému zlomu roku 1989. Ten zlom pokladáme za skutočné, spontánne vystúpenie ľudu a rozhodne odmietame sprisahanecké teórie, ktoré ho i zomiešňujú, spochybňujú a špinia monštruóznymi obvineniami jej účastníkov. Táto skutočná revolúcia je zároveň výzvou, ktorá trvá. „Slušná spoločnosť“ nie je výmysel idealistov ani radikálov, hoci predstavuje cieľ, ku ktorému sa môžeme iba neustále približovať. Aj tu platí, že cesta naspäť je nemožná. Žiadna prednovembrová rajska idyla v skutočnosti nikdy neexistovala, to iba nostalgická obrazotvornosť spôsobuje, že sa niektorým z nás tá šedivá a bezútešná komunistická éra môže javiť vo veselých farbách v porovnaní s prítomnými, bezprostredne pociťovanými problémami.

- **Tomáš Janovic: *Iba raz*** (46, s. 13, „smutná anekdota Tomáša Janovica)

- Lenin mal pravdu iba raz. Keď svojich fanúšikov na Západe – užitoční idioti.

- **Martin Hanus, Jaroslav Daniška, Eva Čobejová, Jozef Majchrák: *Tí, čo odolali*** (46, s. 28–41)

- Keď sa Vladimír Jukl a Silvester Krčméry stretli prvýkrát na slobode – po tom, čo ich pustili z basy za vykonštruované obvinenia – išli spolu na večernú svätú omšu k jezuitom. Bola tam tma, svietilo len jedno svetielko, a prítomných bolo pár starých žien. „To kvôli tomuto sme sedeli?“, spýtal sa prekvapený Krčméry Jukla. Juklovi skrátili 25-ročný trest a Krčméry milosť odmietol. V tom čase boli obaja štyridsiatnici, krajina žila v euforických 60. rokoch a oni dvaja po 14 rokoch väzenia mohli začať normálne žiť. Títo dvaja muži sú legendami totalitami prerasteneho 20. storočia. Podľa ľudí, ktorí žili v ich bezprostrednom okolí, ani na sekundu nezaváhali a celý život prežili ako svätci. Zlo videli v nacizme, aj v jeho slovenských prisluhovačoch. Rozumeli komunizmu a bojovali proti nemu. A hoci boli po roku 1989 staršími pánmi, tvrdo kritizovali Mečiara aj slovenský nacionalizmus. Dnes majú 85 rokov, žijú v tichu a v ústraní a dodnes nedostali jediné štátne vyznamenanie. Krčméry dostal rád od pápeža a Jukl bol práve v týchto dňoch ocenený poľským prezidentom Kaczynským...

- **eč: *Dahrendorf a jeho erazmovci*** (46, s. 30–31)

- Koľko verejne činných intelektuálov podľahlo pokušeniam neslobody 20. storočia? Koľko ich uverilo v Hitlera či Stalina? A prečo nedokázali tým hrozným pokušeniam čeliť?

Renomovaný sociológ Ralf Dahrendorf (1929 -2009) síce v knihe *Pokúšanie neslobody (Intelektuáli v časoch skúšok)* tieto otázky kladie, ale oveľa viac ho zaujíma, kto týmto pokušeniam odolal.

A najmä: čo je charakteristické pre verejne činných intelektuálov, ktorí mali dostatočnú imunitu voči zvodom doby? Čím sa líšili od idealistov a oportunistov, že v časoch skúšok obstáli?

Dahrendorf to zhŕňa do niekoľkých viet: Verejne činný intelektuál sa nesmie dať odvieť od svojho smerovania, ani keď zostane sám. Musí byť ochotný žiť s rozpormi a konfliktmi ľudského sveta. Musí mať disciplínu angažovaného pozorovateľa, ktorý sa nedá ovplyvniť. Musí byť vášnivo oddaný rozumu ako nástroju poznania a konania. To sú základné cnosti slobodného ducha. Ich prominentným zvestovateľom bol podľa Dahrendorfa Erasmus Rottadamský. On totiž nebol ani reformátor, ani svätec, ale vo vzrušených dobách si zachoval jasnú hlavu, a tak nastavil kritériá cnosti slobody aj pre ostatných.

Kto spĺňa kritériá, aby sa dostal o klubu erazmovcov? Dahrendorf sa obmedzil na podrobné skúmanie verejne činných intelektuálov narodených medzi rokmi 1900–1910. Za najčistejších erazmovcov považuje z tejto kategórie tri mená: Karl Popper, Raymond Aron a Isaiah Berlin. Členskú kartu do klubu erazmovcov udelil aj ďalším adeptom, ale už s menšími či väčšími výhradami pri každom. Je tam Norberto Bobbio, český filozof Jan Patočka, Theodor W. Adorno, Hannah Arendt, Theodor Eschenburg a ešte o trochu nižšie sú v tabuľke erazmovcov zaradení Manes Sperber a Arthur Koestler.

- **Jozef Kučerák: *Socializmus sa môže vrátiť*** (46, s. 42–44, rozhovor Štefana Hríba)

- Podnikom nešlo ani tak o to, koľko tovaru predajú, alebo koľko ľudí chceli. Pokojne vyrábali menej, alebo naopak viac a na sklad, len aby splnili plán. Ostatné ich nezaujímal. Keď toaletný nebol v pláne, tak sa nevyrábal, aj keď bol žiadaný.

- **Ladislav Kováč: *Vraciame sa na úroveň šimpanzov*** (46, s. 56–59, rozhovor Jozefa Majchráka a Martina Hanusa)

- Nedávno vyšla kniha rakúskeho filozofa Konrada Paula Liessmanna *Teória nevzdelanosti*, ktorá kriticky rozoberá stav na rakúskych vysokých školách. Kritizuje, že dnes je tendencia redukovať vzdelanie na schopnosť vyhľadať si informácie. To však nie je skutočné vzdelanie.
- Kedysi som napísal, že urobíme ohromný skok v poznávaní sveta vtedy, ak sa kultúrne, teda humanitné a sociálne vedy stanú také exaktné ako prírodné vedy. Dnes by som to obrátil. Ukazuje sa, že fyzikálna skutočnosť je nemenej zložitá ako sociálna skutočnosť, pre opis tejto komplexnosti vzniká potreba novej matematiky. Dnes je však dobrým príkladom ekonomika. Matematická ekonómia stála na axióme racionálneho človeka. Z toho sa dala odvodiť elegantná matematika, za ktorú sa dávali Nobelove ceny. Dnes sa táto východzia axióma ukazuje ako chybná.

- **František Šebej: *Doublethinkeri*** (46, s. 91–)

- 30. rokoch 20. storočia, keď Stalin zabíjal a vyhladovával na smrť milióny ľudí v Sovietskom zväze, urobili zo seba dokonalých idiotov viacerí západní intelektuáli, ktorí navštívili Sovietsky zväz a potom peli oslavné

ódy. Napríklad aj veľký George Bernard Shaw či spisovateľ Lion Feuchtwanger, ktorý v roku 1937 po návšteve Sovietskeho zväzu napísal, že spozoroval, ako pociť nešťastia ľudí v kapitalistických krajinách kontrastuje so spokojnosťou ľudí v Sovietskom zväze: „... Celé obrovské mesto Moskva prekypovalo spokojnosťou a súhlasom, ba až šťastím.“. Spokojný Stalin Feuchtwangerovi udelil dokonca privilégium byť svedkom jedného z vykonštruovaných monštruózných procesov. Feuchtwanger bol celý uveličený z „porozumenia a vzájomného rešpektu“ medzi sudcami a obžalovanými, ktorí sa ochotne priznávali k absurdným zločinom a žiadali pre seba najvyššie tresty. Dvanásť z obžalovaných vtedy dostalo trest smrti a zvyšok išiel do gulagu, čo vtedy tiež znamenalo s vysokou pravdepodobnosťou smrť. Lion Feuchtwanger bol veľmi vzdelaný a inteligentný človek a Stalinovho idiota z neho urobili zrejme dve veci – jeho vlastná ideologická slepota a to, že miera strachu vo vtedajšom Sovietskom zväze bola taká veľká, že sa ho ľudia naučili skrývať rovnako dobre ako svoje názory.

- Všade, kde je zakázané nesúhlasiť a vysloviť odlišný názor, sa spoločnosť dá rozdeliť do troch skupín, píše Natan Šaransky. Prvou sú pravoverní, vnútorne stotožnení s režimom, druhou otvorene nesúhlasiaci disidenti a treťou tí, ktorých nazýva doublethinkers. Šaransky si termín doublethink požičal od Georgea Orwella (z jeho utopického románu 1984) a označuje situáciu, keď si človek myslí niečo iné ako hovorí. Rovnako pravoverní komunisti (či fašisti) aj disidenti hovoria to, čo si myslia, doublethinkeri ideológii totalitného režimu už neveria, ale boja sa vziať na seba riziko otvoreného disentu. Bolo by kruto nespravodlivé povedať, že všetci doublethinkeri, ktorí neboli pravoverní komunisti ani disidenti, boli pokrytcami. Pokrytec je amorálny cynik, doublethinker nemusí byť cynik, je to človek, ktorý sa bojí. „Doublethinkeri žijú v ustavičnom napätí z priepasti medzi ich myšlienkami a slovami. Stále sa snažia nepovedať nič, čo je zakázané, ale zároveň sa tiež pokúšajú vyhnúť tomu, aby povedali niečo, čomu neveria. Ale spoločnosti strachu spravidla taký luxus svojim doublethinkerom nedoprajú. Vyžadujú od svojich ‚ozubených koliesok‘ stále prejavy lojality. V škôlkach, na univerzitách, na pracoviskách, v náboženských inštitúciách, na verejných stretnutiach a všade inde musia doublethinkeri papagájovať ideológiu režimu a skrývať svoje skutočné presvedčenia. Táto konštantná autocenzúra sa môže stať takou neoddeliteľnou súčasťou existencie doublethinkera, stane sa natoľko habituálnou, že napätie medzi myšlienkami a slovami sa už takmer nepociťuje.“, napísal Natan Šaransky.
 - Komunistická spoločnosť strachu bola zároveň spoločnosťou plnou pridúšaného hnevu. Ulice Bratislavy aj Prahy boli plné nafučených mračiacich sa ľudí, ktorí sa kamsi ponáhľali, nepozerali sa na nikoho a zriedka opätovali úsmev. Taká je spoločnosť zložená väčšinou z doublethinkerov vždy. Množstvo ľudí nosí v sebe frustráciu z poníženia, ktoré sa často mení na hnev nasmerovaný na čokoľvek, čo s primárnou frustráciou vôbec nemusí súvisieť, niekedy aj na blízky. A nie je to hocijaký každodenný hnev, je to hnev bezmocný, presnejšie zrodený z bezmocnosti.
 - (...) Komunizmus vytváral v mysliach ľudí všetko to dovedna – bezmocný hnev zo života v doublethinku, pociť, vlastne skôr istotu, že človek nemá svoj osud úplne v rukách, priamo aj nepriamo na minimum redukovaný priestor na slobodné rozhodovanie, naučenú bezmocnosť zoči-voči režimu. Dá sa aj spätne dokázať, že to všetko sa nezapísalo len do duše ľudí, ktorí tu žili, ale do ich zdravia, do cievy, do imunitného systému. Aj preto sme žili kratšie. Mimočodom, očakávaný vek dožitia sa na Slovensku pomaly zvyšuje, ale ten rozdiel sme ešte neprekonal. Naše zdravie a telo sú svojím spôsobom kronikou nášho života. Obrazne povedané, my starší máme v tele cievy, ktoré si komunistický režim aj ten hnev pamätajú.
- Ak sa bude teda hovoriť o bilancii komunistických zločinov, treba k zastreleným na hraniciach, k popraveným, k nespravodlivo väzneným, ku kultúrnemu barbarstvu, k zdeformovaniu duše celých generácií, k zhumpľovaniu hospodárstva prirátat aj zbytočnú skorú smrť ľudí, ktorí by žili dlhšie, keby žili v slobodnej spoločnosti.

• **Štefan Hríb: A čo teraz? (47, s. 3)**

- (...) Aký má byť nový sen nekomunistického Slovenska? A má vôbec nejaký spoločný sen existovať? Počujem tú otázku opakovane. Rozumiem, že ľavica smúti za utópiou, ktorá sa jej zrútila spolu s komunizmom, pretože bez utópie je ľavica stratená. Ale pýtajú sa to aj liberáli, a dokonca aj konzervatívci, ktorí utópie odmietajú, pretože ctia realitu. Čo vlastne všetkým chýba? Akoby sme na zmysluplnú existenciu všetci potrebovali čosi viac než svoje zmysluplné súkromné životy. Čo to je? Počul som tú otázku aj na diskusii s Václavom Havlom. „Aká je naša vízia na ďalších 20 rokov? Ako chceme žiť bez nej?“, opýtal sa Martin Šimečka, a dlho nebolo jasné, ako s tou otázkou naložiť. Panel bol príliš inteligentný, aby rojčil o permanentnej revolúcii, ale aj príliš intelektuálny, aby novú víziu ako nepotrebnú odmietol. Nieкто teda hovoril o slušnosti, iný o hľadaní jednoty v rôznosti, ďalší o solidarite. Ale všetci cítili, že Martinovi neodpovedali. Potom sa slova ujal samotný Havel. A tichým hlasom povedal prekvapenému publiku zhruba toto: Naším najväčším problémom je strata večnosti. Žijeme najateistickejšiu dobu v našej histórii. Ak nemáme zodpovednosť pred večnosťou, nemáme žiadnu. Ak nie je večnosť, treba si tu už čo najviac zarobiť, čo najviac užiť, čo

najviac stihnúť. To je koreň korupcie v našej politike, hrubosti v podnikaní a pasivity vo verejnosti. Programom, víziou, snom na ďalších 20 rokov je preto budovanie duchovnejšej spoločnosti. V historickej budove Národného divadla nastalo trochu rozpačité ticho. Ale nebolo odmietavé. Bolo vnímavé.

• **Marián Pavkov:** *Krajina tváří Matúša Zajaca* (47, s. 56)

- Čím sa viac niekto zaujíma o výtvarnú a umeleckú kultúru, o to viac je jeho [fotografická] tvorba originálna. Ak niekto pije len z prameňa fotografie, je to len dva-trikrát vyvarený fotografický čajíček.

• **Zuzana Mojžišová:** *Človek vo svete* (47, s. 58–59)

• **Fedor Gál**

- Pre mňa existuje jediné slovo, ktorým viem rok '89 opísať: Zázrak. Zázrak, ktorý mi otvoril nekonečný priestor, ale že som sa v tom priestore pohyboval často hlúpo a na vlastnú škodu, za to ten priestor nemôže. Najväčší nepriatelia novembra '89 sú ľudia, ktorí majú pocit, že za to, že sa v tom priestore možnosti pohybovali hlúpo a neefektívne, môže november '89.

• **Michal Kaščák** (47, s. 63, „ušami michala kaščáka“)

- Keď si boli ľudia tak sociálne istí, prečo museli byť oplotení ostnatým drôtom? Veď sa nám sem mali hrnúť húfy neistých západniarov, a ono okrem Deana Reeda, amerického „pošahaného“ speváka do nášho sociálne istého bloku neutekal nik ani z rozvojových krajín.

• **Beloslav Riečan** (48, s. 6, „listy“)

- (...) Na seminári *Matematika a hudba* mal 17. novembra 1989 popredný slovenský fyzik Július Krempaský prednášku o teórii chaosu. V nej predpovedal aj pád komunistického režimu.

• **Elena Akácsová** (48, s. 33, „mediár eleny akácsovej“)

- O rozšírenie slovesa „unfriend“ sa zaslúžil Facebook. Niet sa čo diviť. Priateľom sa tu môže stať ktokoľvek s kýmkoľvek na pár klikov. Ale ako to už býva, ľahko prišiel, ľahko odišiel, a tak po neuváženom hromadnom priateľičkovaní nastáva teraz masové odpriateľičkovanie.

• **Daniel Hevier:** *Prípad Janko K.* (48, s. 48–49)

- (...) [Janko Kráľ] bol rebel, ale aj konzervatívce. Bol bojovník, ale aj človek hľadajúci pokoj. Bol ľudový, ale zároveň nenávidel primitívnosť. Bol blúznivec, ale zároveň racionalista, bol skeptik, ale zároveň mal silnú náboženskú vieru.

• **Janko Kráľ**

- Hľadal som nebo, hľadal som anjelov – teraz nemôžem nájsť ani len ľudí.

• **Alexander Tomský:** *Madridský madrigal* (48, s. 74)

- (...) Vidět neznamená vědět, (...) vidíme jenom to, o čem už čosi víme. A čím méně víme, tím méně vidíme.

• **Milan Lasica** (49, s. 74, „bodka milana lasicu“)

- Sme deti, čo potrebujú hrdinu [Jurka J.], ktorému sa nevyrovnáme, a súčasne aj Kubka, ktorý sa nevyrovná nám. V priestore medzi týmito dvoma svetmi žijeme.

• **Tomáš Janovic:** *Vždy je lepšie* (50, s. 13, „smutná anekdota Tomáša Janovica“)

- Vždy je lepšie byť otcom slávneho syna ako synom slávneho otca.

• **Tomáš Gális:** *Otomujem, otomuješ...* (50, s. 67–73)

• **Vladimír Just**

- Neexistuje žiadna floskula „an sich“. Slová sa floskulami nerodia, ale vždy sa nimi – nadužívaním, vyprázdnením, zastieraním a kontextom – až stávajú.

• **redakcia:** *Vladimír Weiss* (51–52, s. 22)

- Práve rozpoznanie a prebudenie driemajúcich možností je podľa všetkého kľúčovou schopnosťou Vladimíra Weissa. Ide o schopnosť zriedkavú a vzácnu, málokedy docenovanú, ale o to dôležitejšiu. Takmer všetko okolo nás má potenciál byť oveľa lepším, ako to v skutočnosti je, ale len málokto z nás má schopnosť a odvahu umožniť tomu potenciálu jeho rozvinutie.
- **viedenský arcibiskup a kardinál Christoph Schönborn: *Evolúcia je faktom* (51–52, s. 26–28, rozhovor Martina Hanusa)**
 - Vedecké fakty sú jednoducho vedeckými faktmi. A je jedno, či ich autorom je Darwin alebo ktokoľvek iný. Ak sa verifikujú, kde môže vzniknúť problém pre vieru? Ony nám predsa dávajú hlbší ponor do reality.
 - Biblia nie je akýmsi tajným kódom pre znalosti, ktoré dnes dekódujeme a ktoré boli, takpovediac, zakódované v Biblii. To je celkom nesprávne chápanie Biblie. Kniha Genezis a prvá kapitola Genezis sú oslavou stvorenia a vyjadrujú presvedčenie, ktoré je pre nás neodvolateľné: totiž že Boh naozaj všetko stvoril a že v tomto stvorenstve je poriadok, ktorý spontánne uznávame.
- **Dušan Jaura: *Potrebuje pomoc zvonku* (51–52, s. 38)**
 - **Michael Ende: *Dom na periférii***
 - Je možné, že celé tajomstvo zla spočíva len v tom, že žiadnym tajomstvom nie je.
- **Ľubo Stacho: *Kostoly čaká osud synangóg* (51–52, s. 66–68, rozhovor Juraja Kušnierika a Andreja Bána)**
 - Dnes je môj postup [fotografovania architektúry] takýto: v prvom rade sedím s architektom a rozprávam sa s ním, aby som vedel vystihnúť jeho myšlienky. Architekt je skladateľ stavby, ja ako fotograf som jej interpret, musím pochopiť jej zákutia, musím k nej pokorne chodiť a sledovať svetlo. Musím si vytypovať „štandy“ na kompozíciu. Niekedy o tom, či je fotografia „čistá“, rozhoduje pol metra.
 - (...) Tvoje šťastie nemôže byť založené na nešťastí druhých.